

Τεχνολογικό χάσμα και δημοσιονομική κρίση

του Δρ. Ανδρέα Αναστασάκη

Η κρίση στην οποία βρίσκεται σήμερα η ελληνική κοινωνία είναι πολλαπλή. Είναι κρίση δημοσιονομική, ανταγωνιστικότητας, κρίση ηθική και κρίση πολιτικού ευτελισμού από τις δυνάμεις που ασκούν εξουσία, δηλαδή κρίση συνολική. Το βασικό ερώτημα του σημειώματος αυτού είναι, η διαθέσιμη τεχνολογική και καινοτομική ικανότητα της χώρας μπορεί να συμβάλει σήμερα σε μια ανθρωποκεντρική αναπτυξιακή διαδικασία, βελτιώνοντας έτσι το επίπεδο της διαβίωσής μας;

Αυτό που γίνεται φανερό σε πολλές σχετικές αναλύσεις ευρέως γνωστές, είναι πως η τεχνολογική υστέρηση της χώρας είναι τεράστια σε σύγκριση με τις απαιτήσεις της εποχής και τις επιδόσεις άλλων κοινωνιών. Η υστέρηση όμως στα πεδία της έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας θα ήταν λάθος να ειδωθεί, ως ένα «τεχνοκρατικό» πρόβλημα. Στην ουσία, υποδηλώνει μια υστέρηση στην ικανότητα της χώρας μας, όχι μόνο για παραγωγή νέων μορφών γνώσης, αλλά και για προσαρμογή και αξιοποίηση της γνώσης που παράγουν άλλοι. Πίσω από την υστέρηση αυτή, βρίσκονται οι αντιλήψεις, οι θεσμοί, οι μηχανισμοί που κινούν τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, ακόμη και πολιτισμικές λειτουργίες στην ελληνική κοινωνία.

Έτσι, φτάνουμε στα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα που συνοδεύουν την ελληνική οικονομία, τα οποία για δεκαετίες περιστρέφονται αυτιστικά γύρω από τους ίδιους άξονες: δημοσιονομικά ελλείμματα, δημόσιο και εξωτερικό χρέος, πληθωρισμός (ακόμη και εκεί που είμα-

στε), διαφθορά, απαξίωση του συλλογικού και αποθέωση του ιδιωτικού. Η τραυματική συγκυρία που διανύουμε ως χώρα, κάνει για άλλη μια φορά εξαιρετικά ορατή τη σχέση συγκοινωνούντων δοχείων που χαρακτηρίζει την οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική με τις συλλογικές ικανότητες, τις συλλογικές γνώσεις και επιλογές. Είναι μια σχέση αποτυχίας- μιας συσσωρευμένης μακρόχρονης αποτυχίας- που θα πληρωθεί εξαιρετικά ακριβά, σήμερα και για μακρύ χρονικό διάστημα στο μέλλον.

Πριν από δέκα χρόνια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε υιοθετήσει ένα φιλόδοξο σχέδιο για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας: τη στρατηγική της Λισαβόνας για την οικονομική μεγέθυνση, **με έμφαση στην καινοτομία και στην κοινωνική συνοχή**. Το εν λόγω σενάριο πολιτικής, γρήγορα εμπλουτίστηκε με προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον σχεδιασμό των μεταρρυθμίσεων και τους ποσοτικούς στόχους της αύξησης των δαπανών Έρευνας και Ανάπτυξης των κρατών-μελών. **Δέκα χρόνια αργότερα**, η ευρωπαϊκή οικονομία αναζητεί διαδικασίες εξόδου από την οικονομική κρίση. Τόσο η βεβαιότητα της διατηρήσιμης οικονομικής μεγέθυνσης όσο και η ρητορεία της επωφελούς για όλους αναπτυξιακής συνταγής τέθηκαν εκ των πραγμάτων σε αμφισβήτηση. Η Ευρώπη συνολικά δοκιμάζεται από μια βαθιά οικονομική κρίση, η εξέλιξη της οποίας αναδεικνύει τόσο τα δομικά προβλήματα της ευρωπαϊκής οικονομίας όσο και τα όρια της στρατηγικής της Λισαβόνας, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης. Άλλωστε κατά την πρώτη φάση διαχείρισης της οικο-

νομικής κρίσης οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έδωσαν προτεραιότητα στη μεταφορά πόρων για τη στήριξη των αγορών κεφαλαίων, ενώ έθεσαν σε δεύτερη μοίρα τις πολιτικές τεχνολογικής ανάπτυξης.

Πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι οι μεγάλες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις ακολούθησαν αντικυκλικές στρατηγικές κατά τη διάρκεια της κρίσης, διατήρησαν αμείωτες τις δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία και σήμερα επιδιώκουν την ενίσχυση του ρόλου τους στις διεθνείς αγορές. Αντίθετα, οι μικρές επιχειρήσεις και η είσοδος νέων επιχειρηματιών σε κλάδους υψηλής τεχνο-

λογίας υφίστανται τις συνέπειες της επιδείνωσης των συνθηκών πρόσβασης στις αγορές κεφαλαίων, για τη χρηματοδότηση νέων επενδύσεων. Εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πιστοποιούν ότι οι κλάδοι μέσης τεχνολογικής συνθετότητας, τόσο στη μεταποίηση όσο και στις υπηρεσίες, θα αντιμετωπίσουν οξυμμένα προβλήματα προσαρμογής κατά την έξοδο από την κρίση. Τα δεδομένα αυτά και η γενικότερη πρόκληση για την αύξηση της παραγωγικότητας των ευρωπαϊκών οικονομιών, επιβάλλουν την επανεκτίμηση των μέτρων πολιτικής για την τεχνολογική ανα-

διάρθρωση της πραγματικής οικονομίας.

Καθώς βελτιώνεται το επιχειρηματικό κλίμα και διαφαίνονται προοπτικές οικονομικής ανάκαμψης, επανέρχονται στο προσκήνιο οι απόψεις των υποστηρικτών της στρατηγικής της Λισαβόνας, για τη θετική συμβολή που θα μπορούσαν να έχουν η ενδυνάμωση της καινοτομικής δυναμικής και η υιοθέτηση στοχευμένων μέτρων τεχνολογικής πολιτικής στην ευρωπαϊκή οικονομία. Τους τελευταίους μήνες, έχουν διαμορφωθεί δύο σχολές σκέψης σε αυτή την κατεύθυνση. Η πρώτη, αναφέρεται στο «ευρωπαϊκό παράδοξο» της χαμηλής

αποτελεσματικότητας των επενδύσεων σε έρευνα και γνώση. Για τους θιασώτες αυτής της άποψης, η κρίση είναι μια ευκαιρία για τον συνολικό επανασχεδιασμό των μέτρων πολιτικής για το ανθρώπινο κεφάλαιο, τη γνώση και την τεχνολογία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ώστε να επιτευχθεί καλύτερος συντονισμός των επενδύσεων, να περιοριστούν οι επικαλύψεις και να αξιοποιηθούν τα ευεργετικά αποτελέσματα της διάχυσης τεχνολογιών. Η δεύτερη σχολή σκέψης, υπογραμμίζει τον δομικό χαρακτήρα της «ευρωπαϊκής

υστέρησης» στον χώρο της έρευνας και τεχνολογίας. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές αυτής της επιχειρηματολογίας, η ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας και η έξοδος από την κρίση θα πρέπει πρωτίστως να αντιμετωπίσουν την επιδείνωση των συνθηκών πρόσβασης στις αγορές κεφαλαίων, την ποιότητα των επενδύσεων και τη διαχρονική υστέρηση της παραγωγικότητας στον χώρο των υπηρεσιών.

Στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, με τις γνωστές μακροοικονομικές ανισορροπίες και την κατάσταση της ελεγχόμενης χρεοκοπίας που ουσιαστικά έχει

επιβάλλει η σημερινή δημόσια οικονομική πολιτική, η οποία συζήτηση για τον σχεδιασμό τεχνολογικής πολιτικής κινδυνεύει να αποκτήσει ακαδημαϊκό χαρακτήρα και να εκτοπισθεί από τον κατάλληλο προτεραιότητων της οικονομικής πολιτικής. Το πολύ πιθανό ενδεχόμενο αυτό, θα μπορούσε τελικά να υποσκάψει κάθε προοπτική ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Για να μην εγκλωβιστεί η ελληνική οικονομία σε μια μακροχρόνια παγίδα τεχνολογικής στασιμότητας, στα υπό εξέταση μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν ρεαλιστικές και άμεσα υλοποιήσιμες προτεραιότητες στο πεδίο της καινοτομίας και της τεχνολογικής πολιτικής. Ο πρώτος που οφείλει να καινοτομήσει, είναι το κράτος και οι υπηρεσίες του. Σε συνθήκες οικονομικής κρίσης αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος των καινοτομιών στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση μέτρων κοινωνικής πολιτικής. Είναι γνωστές οι αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα νοικοκυριά χαμηλού και μέσου εισοδήματος των αστικών κέντρων. Για την αντιμετώπιση της σημαντικής απώλειας εισοδήματος και της αποδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής, θα πρέπει να αποτελέσει επείγουσα προτεραιότητα η εισαγωγή ρηξικέλευθων μέτρων πολιτικής, αναφορικά με τις βασικές ανάγκες των νοικοκυριών (ποιότητα συνθηκών διαβίωσης, ιδιωτικές δαπάνες για υγεία και εκπαίδευση, οργάνωση τοπικών κοινωνιών), με έμφαση στην εξοικονόμηση πόρων, στη διάχυση εφαρμογών πληροφορικής και στην εισαγωγή περιβαλλοντικών τεχνολογιών.

Όλες οι εκτιμήσεις συγκλίνουν στη διαπίστωση, ότι η χαμηλή απόδοση του ανθρώπινου κεφαλαίου στην ελληνική οικονομία θα τροφοδοτήσει περαιτέρω την αύξηση της ανεργίας. Η εξέλιξη αυτή, θα πρέπει να αντιμετωπισθεί άμεσα με ριζικές καινοτομίες στην ερευνητική πολιτική, σε συνδυασμό με συμπληρωματικές πολιτικές στην αγορά εργασίας. Η απουσία ρυθ-

μιστικών κανόνων σε αγορές νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων, επιτείνει τη στασιμότητα της επενδυτικής δραστηριότητας και υποσκάπτει κάθε προσπάθεια τεχνολογικής αναβάθμισης του παραγωγικού συστήματος. **Απαιτείται τώρα, ένα πρόγραμμα ανόρθωσης της ελληνικής οικονομίας**, που θα ενσωματώνει εξαρχής μια εξειδικευμένη τεχνολογική διάσταση, διαμορφώνοντας το πλαίσιο και τις συντεταγμένες για την ανάπτυξη νέων αγορών και τη στοχευμένη ενίσχυση επενδυτικών πρωτοβουλιών στην ενέργεια, στις μεταφορές και στην εφαρμογή ώριμων αποτελεσμάτων επιστημονικής – τεχνολογικής έρευνας.

Οι διαφαινόμενες αλληλαγές στα κριτήρια λήψης αποφάσεων στις αγορές κεφαλαίων, οδηγούν σε επιδείνωση των συνθηκών πρόσβασης των επιχειρήσεων σε δανειακά κεφάλαια. Τα νέα δεδομένα επιβάλλουν τον επανασχεδιασμό των εθνικών και κοινοτικών επιδοτήσεων της επενδυτικής δραστηριότητας, με έμφαση στην ενίσχυση του συμπληρωματικού χαρακτήρα των κινήτρων και προτεραιότητα στη βελτίωση της

ποιότητας των επενδύσεων σε γνώση και τεχνολογία.

Τέλος, η ενίσχυση της τεχνολογικής αναβάθμισης και της εξωστρέφειας των παραγωγικών μονάδων που αποδεδειγμένα διαθέτουν περιθώρια αύξησης της παραγωγικότητας και της προστιθέμενης αξίας, θα πρέπει να οργανωθεί σε συνδυασμό με τη συστηματική παρακολούθηση και την ευρεία δημοσιοποίηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει μεσοπρόθεσμα η εγχώρια επιχειρηματική δραστηριότητα σε ένα ασταθές διεθνές περιβάλλον.

Είναι κοινά αποδεκτό, ότι οι οικονομικές κρίσεις είναι ένα συχνό φαινόμενο στην εξέλιξη της παγκόσμιας οικονομίας. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει στην ελληνική περίπτωση, είναι ο εγκλωβισμός στη βραχυπρόθεσμη διαχείριση των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Πολλές οικονομίες βγαίνουν από παρόμοια επεισόδια με χαμηλότερο επίπεδο εθνικού εισοδήματος και προσπαθούν να ξανακερδίσουν το χαμένο έδαφος. Οι πραγματικά χαμένοι, είναι αυτοί που φθάνουν στη φάση της ανάκαμψης φορτωμένοι με βαρίδια, με χαμηλή παραγωγικότητα και ξεπερασμένα «αναπτυξιακά μοντέλα». Οι προτεραιότητες δημόσιας οικονομικής πολιτικής που αναμένεται να αποσαφηνιστούν στους αμέσως επόμενους μήνες, θα καθορίσουν εν πολλοίς κατά πόσον η ελληνική οικονομία θα μπορέσει να ακολουθήσει μια τροχιά αποδέσμευσης από την προαναφερθείσα κατηγορία.

Η σύνδεση της ερευνητικής δραστηριότητας με τη βιομηχανική εφαρμογή και η εμπορική αξιοποίηση ερευνητικών επιτευγμάτων, είναι από τα θέματα που συζητούνται έντονα στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια. Η πρόοδος που έχει συντελεστεί είναι μικρή, και αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, όπως: η αδιαφορία της βιομηχανίας και η αδυναμία της να ενσωμα-

τώσει στην παραγωγική διαδικασία καινοτομίες, η καχυποψία των ερευνητών και ερευνητικών φορέων προς τη βιομηχανία και η έλλειψη μηχανισμών οι οποίοι θα βοηθούσαν προς την κατεύθυνση αυτή.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ερευνητική δραστηριότητα στην Ελλάδα έχει ορισμένα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά, όπως:

- α) είναι μικρή σε απόλυτα και σχετικά μέγεθος, όπως προκύπτει από τα δαπανώμενα ποσά ως ποσοστό του ΑΕΠ, τον αριθμό των δημοσιεύσεων ανά ερευνητή και τον αριθμό των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που απονέμονται
- β) είναι αποσπασματική και ασυνεχής

λόγω της φύσεως και της δομής (spin-off).

- γ) είναι περιορισμένης κλίμακας, λόγω μη ύπαρξης πυρήνων οι οποίοι να διαθέτουν κρίσιμη μάζα ερευνητών και πόρων
- δ) εξυπηρετεί κυρίως τη μεγάλη ευρωπαϊκή βιομηχανία λόγω των προτεραιοτήτων της ΕΕ και των κριτηρίων αξιολόγησης των ερευνητικών προτάσεων και
- ε) σε πολλές περιπτώσεις είναι υψηλής ποιότητας και ανταγωνιστική, συγκριτικά με την ευρωπαϊκή και διεθνή έρευνα.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι υπάρχει άμεση συσχέτιση μεταξύ της ερευνητικής δραστηριότητας/ παραγωγής και της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε κλάδους τεχνολογικής αιχμής, αφού το πρώτο (η ερευνητική δραστηριότητα και πρωτίστως η ερευνητική αριστεία) είναι η κινητήρια δύναμη για το δεύτερο. Επίσης, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι η επιχειρηματικότητα αυτή μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, πολύ περισσότερο από τις παραδοσιακές δραστηριότητες, ιδιαίτερα σε ένα άκρως ανταγωνιστικό, σε διεθνές επίπεδο, περιβάλλον.

Βασικό ερώτημα είναι, αν η ερευνητική δραστηριότητα στη χώρα μας, με τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν, μπορεί να δημιουργήσει, να υποστηρίξει και να αναδείξει επιχειρηματικότητα σε κλάδους τεχνολογικής αιχμής.

Επιχειρηματικότητα δηλαδή, η οποία έχει τις ρίζες της στα εργαστήρια των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων και η οποία είναι βασισμένη σε επιτεύγματα των χρηματοδοτικών μηχανισμών και λόγω της έλλειψης εθνικής στρατηγικής και εθνικών ή «ιδρυματικών» στόχων.

Ενας μηχανισμός εκμετάλλευσης ερευνητικών επιτευγμάτων, ο οποίος χρησιμο-

ποιείται ευρέως διεθνώς, είναι η δημιουργία εταιρειών υψηλής τεχνολογίας με τη συμμετοχή Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ή Ερευνητικών Κέντρων με καινοτομίες που αναπτύχθηκαν σε αυτά (τους λεγόμενους τεχνοβλαστούς, σύμφωνα με την ορολογία της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας).

Στο παρελθόν, υπήρξαν ορισμένες επιτυχημένες προσπάθειες, όπως η Forthnet, η οποία είναι σε όλους γνωστή, και η CBL Πάτρας, η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα των φαρμάκων και πρόδρομων φαρμακευτικών ενώσεων. Τα τελευταία χρόνια, κυρίως με ώθηση από το πρόγραμμα ΠΡΑΞΕ της ΓΓΕΤ, το οποίο χρηματοδοτεί την ανάπτυξη εταιρειών έντασης γνώσης, έχουν γίνει και φαίνεται να αποδίδουν ορισμένες προσπάθειες.

Στη χώρα μας όμως, υπάρχουν ισχυροί παράγοντες οι οποίοι δυσχεραίνουν τη δημιουργία και την ανάπτυξη εταιρειών υψηλής τεχνολογίας. Όπως επίσης και την με οποιονδήποτε τρόπο εκμετάλλευση ερευνητικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων.

Ορισμένοι τέτοιοι παράγοντες είναι:

α) Η αδιαφορία της παραδοσιακής βιομηχανίας και των παραδοσιακών επιχειρήσεων για καινοτομία. Σε μεγάλο βαθμό η ελληνική βιομηχανία χρησιμοποιεί ως μοναδικό μηχανισμό μεταφοράς τεχνολογίας την αγορά εξοπλισμού. Λίγες βιομηχανίες είναι διατεθειμένες να αξιοποιήσουν τεχνολογίες που αναπτύσσονται πρωτογενώς στην εγχώρια αγορά, και πολύ λιγότερες αυτές που είναι διατεθειμένες να συμβάλουν οικονομικά στην ανάπτυξη τεχνολογίας μέσω της έρευνας.

β) Η αδιαφορία του κρατικού μηχανισμού

και η παντελής έλλειψη σχεδιασμού και στόχων. Ποτέ, κανένας φορέας δεν ιεράρχησε προτεραιότητες επενδύσεων σε συγκεκριμένους τεχνολογικούς τομείς, έτσι ώστε να αναπτυχθεί σε αυτούς κρίσιμη μάζα ερευνητών και δραστηριοτήτων και από αυτήν να δημιουργηθούν τεχνολογικά προϊόντα και υπηρεσίες.

- γ) Η έλλειψη μηχανισμών-«θερμοκοιτίδων» νέων επιχειρήσεων. Οι νέες επιχειρήσεις, ειδικότερα οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στη διεθνή αγορά, αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα στην αφετηρία τους. Για τούτο απαιτού-

τικού κινδύνου (venture capital) και η έλλειψη κεφαλαίων seed capital.

- ζ) Η μη ύπαρξη προσωπικού υψηλού επιπέδου και κατάρτισης και

- θ) η γραφειοκρατία του δημόσιου φορέα.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες, δυσχεραίνουν τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα προς τη βιομηχανία, την εκμετάλλευση ερευνητικών / τεχνολογικών επιτευγμάτων με οποιονδήποτε τρόπο, και κυρίως την ανάπτυξη επιχειρηματικότητας σε κλάδους τεχνολογικής αιχμής. Υπάρχουν βεβαίως και θετικές πλευρές, όπως το πρόγραμμα "ΠΡΑΞΕ" της ΓΓΕΤ, το οποίο στηρίζει την ανάπτυξη εταιρειών υψηλής τε-

νται μηχανισμοί να τις βοηθήσουν και να διευκολύνουν την πορεία τους. Στη διεθνή πρακτική ένας τέτοιος μηχανισμός είναι τα Τεχνολογικά και Επιστημονικά Πάρκα. Δυστυχώς στη χώρα μας τα Τεχνολογικά Πάρκα, έχουν τα περισσότερα αποτύχει, διότι σχεδιάστηκαν για να αποτύχουν αλλά και λόγω της επιβολής σε αυτά απαράδεκτου μοντέλου λειτουργίας.

- δ) Η έλλειψη «επιχειρηματικής εκπαίδευσης» και «επιχειρηματικής νοοτροπίας» των ερευνητών των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.
- ε) Η δυσπιστία των κεφαλαίων επιχειρημα-

τεχνολογίας, και η εύκολη σήμερα πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές.

Οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, και κυρίως την αξιοποίηση ερευνητικών/τεχνολογικών προϊόντων και υπηρεσιών, μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής:

- Πρέπει, πρωτίστως, να αυξηθεί σημαντικά η ερευνητική δραστηριότητα στη χώρα μας και να τεθούν προτεραιότητες σε τομείς όπου υπάρχει κρίσιμη μάζα ερευνητών ή άλλο συγκριτικό πλεονέκτημα. Πρέπει να υπάρχει αγορά για τις τεχνολογίες ή τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που αναπτύσσονται. Ως αγορά, εννοούμε την παγκόσμια αγορά, διότι η

ελληνική αγορά είναι πάρα πολύ μικρή για προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής τεχνολογίας. Η κατάκτηση αυτής της αγοράς είναι μια επίπονη, συνεχής, μακροχρόνια και εξαιρετικά ανταγωνιστική προσπάθεια.

- Μια άλλη προϋπόθεση, είναι η ύπαρξη βασικών υποδομών για την παραγωγή των προϊόντων που αναπτύσσονται. Είτε αυτά είναι άυλα προϊόντα, είτε, κυρίως, υλικά. Μια πολύπλοκη κατασκευή, για παράδειγμα, μπορεί να είναι πολύ δύσκολο να κατασκευαστεί στην Ελλάδα,

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η επιχειρηματική εκμετάλλευση ερευνητικών αποτελεσμάτων και ρηζικέλευθων προϊόντων ή υπηρεσιών στη χώρα μας, είναι δύσκολη και προβληματική. Για να βελτιωθεί, πρέπει να αυξηθεί σημαντικά η εθνική χρηματοδότηση έρευνας και να εντοπιστούν περιοχές προτεραιότητας, να συνεχιστεί η παροχή χρηματοδότησης σε start-ups, να αλλιάξει το κλίμα στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα σε ό,τι αφορά την επιχειρηματικότητα, να ενεργοποιηθούν τα venture capital και seed capital funds και,

πράγμα το οποίο κάνει το όλο εγχείρημα προβληματικό. Βεβαίως, το προϊόν/υπηρεσία πρέπει να είναι εξαιρετικά υψηλής προστιθέμενης αξίας. Τέλος, για να μπορέσει να επιβιώσει μια τέτοια πρωτοβουλία πρέπει να υπάρχει πολύ καλά εκπαιδευμένο προσωπικό όλων των βαθμίδων και να έχει εξασφαλιστεί άνετη, έγκαιρη και μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση.

τέλος, να ενεργοποιηθούν οι Περιφέρειες (κυρίως αυτές που φιλοξενούν ΑΕΙ και ερευνητικά κέντρα) και να παράσχουν κίνητρα για την εγκατάσταση σε αυτές τέτοιων δραστηριοτήτων. Η σωστή οργάνωση, στελέχωση, χρηματοδότηση και αναβάθμιση των υπάρχοντων Τεχνολογικών Πάρκων θα μπορούσε να ήταν ένα καλό εργαλείο στα χέρια των Περιφερειών.